

[136] **Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite**
Møte torsdag den 9. mars 1972 kl. 10.

Møtet ble ledet av formannen, Helge Seip.

Til stede var: P. Borten, Annemarie Lorentzen (for K.M. Fredheim), L. Granli, Guttorm Hansen, L. Korvald, Otto Lyng, Margith Munkebye, T. Oftedal, Erling Petersen, Helge Seip, Kåre Willoch, Harry Hansen (for G.A. Larsen), J. Austrheim, I. Bakken, K.J. Brommeland, G. Garbo, Gunnar Berge (for Sonja Ludvigsen), P. Thyness og J.A. Vikan.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Statsråd Berrefjord, Justisdepartementet.

D a g s o r d e n :

Avsluttende gjennomgåelse av utkast til innstilling vedr. St.meld. nr. 89 (1969–70) om innstillingen fra utvalget til å vurdere forskjellige sider ved den forebyggende sikkerhetstjeneste (ordfører Thyness).

Formannen: Vi har fått omsendt fra saksordføreren et nytt utkast til innstilling om den forebyggende sikkerhetstjenesten, et utkast som bygger på de merknader som er kommet og de diskusjoner som har foregått her i komiteen. Jeg går ut fra at vi må kunne ta sikte på å få avgitt innstillingen i dag. For min del har jeg i all fall en liten merknad til formuleringen når vi kommer et stykke ut i utkastet, men foreløpig kan vi vel ta det kapittel for kapittel.

Jeg vet ikke om hr. Thyness som saksordfører har noe spesielt å si angående de punktene som er skrevet om? Det er to–tre punkter vi har snakket spesielt om.

Paul Thyness: Alt er for så vidt skrevet om i den utstrekning det har vært diskusjon om det i komiteen. De vesentlige forandringer er foretatt under I, Organisasjonen, og under II, Påtalemyndighet, hvor vi har fulgt opp Mellbye-utvalgets innstilling i stedet for – som jeg opprinnelig foreslo – å utsette realitetsavgjørelsen i denne sak inntil vi kunne behandle Aulie-utvalgets innstilling. Ellers dreier det seg for det meste om formuleringsendringer.

Avsnittene I–IV i utkastet foranlediget ingen bemerkninger.

VI. *Sikkerhetsundersøkelser av personell.*

[137] **John Austrheim:** Dette avsnittet er nokså breitt omhandla i Mellbye-utvalet si innstilling. Det er eit nytt system ein der har gått inn på, samanlikna med den praksis ein hadde tidlegare med å halde sikkerheitsundersøkingane heilt lukka, slik at vedkomande person som vart sikkerheitsundersøkt, ikkje hadde nokon kjennskap til at han vart undersøkt. Det kom eit opplegg der ein gjekk inn for opne undersøkingar med såkalla sjølvklareringar der vedkomande person skulle fylle ut skjema med visse spørsmål, og i tillegg til det kunne ein ha såkalla

sikkerheitssamtaler. Utvalet la nokså sterk vekt på nettopp dette punktet, og det står på side 8 i innstillinga – det er då henta frå meldinga:

«Utvalget har vidare foreslått at den som sikkerhetsundersøkes, må bli gjort kjent med de opplysninger som blir innhentet og få anledning til å uttale seg om dem.»

Detta såg vi då som ei vidareføring av den liberalisering som hadde skjedd når det galdt sikkerheitsundersøkingar. No har det både frå departementet og frå saksordføraren si side skjedd noko av ei innskjerping på dette punktet. Eg er klår over at det i visse tilfelle kan vere grunn til å halde tilbake opplysningar slik at vedkomande som vert sikkerheitsundersøkt, ikkje får kjennskap til dei, men eg ville tru at for å følgje opp de intensjonane som opplegget for sikkerheitsundersøkingane no byggjer på – og det var det utvalet sin føresetnad at ein skulle gjere – ville det vere rimeleg om den som vart sikkerheitsundersøkt, fekk greie på dei opplysningane som vart innhenta. Det er klårt at dette kan vere omtålige spørsmål. Det kan dreie seg om forskjellige personlege forhold for vedkomande. Eg ville tru at som ein hovudregel måtte det vere forsvarleg å la vedkomande person verta kjend med dei opplysningar som vert innhenta ut over det som han har gjeve opplysning om i meldinga og sikkerheitssamtalen. Her har ein omsynet til den allmenne sikkerheit og visse opplysningar som må haldast tilbake, kontra den rett som vedkomande person kanskje bør ha til å få del i opplysningane. Eg vil tru at utvalet sine intensjonar var nokså klare her, og eg kan for min del ikkje godt gå bort frå det som var utvalet sin føresetnad då det vurderte desse spørsmål og gav innstilling i saka. Eg vil for min part difor hevde at det må gjelde som ein hovudregel at vedkomande som vert sikkerheitsundersøkt, kan få kjennskap til dei utsegner og dei opplysningar som er innhenta.

Per Borten: Jeg slutter meg til de intensjoner som hr. Austrheim her har fremholdt. Det er i pakt med det jeg prøvde å tale for sist. Jeg vet ikke om komiteen som helhet vil være enig i å ta inn komiteens merknad noe i likhet med det hr. Austrheim sa, at hovedregelen bør være at vedkommende som er sikkerhetsundersøkt og nektet klarert, får kjennskap til de ankemål som anføres mot ham. Det ville etter mitt syn kunne være dekkende.

[138] **Kåre Willoch:** Hvis det skal tas inn en uttalelse om at den som er sikkerhetsundersøkt og nektes klarert, som hovedregel skal ha krav på å få vite hvorfor klareringsnektelse er gitt – underforstått at i noen tilfelle skal man kunne nekte klarering uten å forklare hvorfor den er nektet – vil jeg be overveiet om man ikke må ha en litt klarere begrunnelse i innstillingen. Det bør kanskje nevnes at en slik ordning ville føre til at man lett ville få problemer hver gang klareringsnektelse gis og vedkommende nektes opplysninger om hvorfor. Dermed blir det da sagt, og faktisk ofte trukket frem for offentligheten – i og med at vedkommende vil kunne bringe dette frem for offentligheten – at det her foreligger en alvorlig sikkerhetsmistanke som myndighetene ikke vil røpe grunnen til. Dette vil klarligvis

skape helt uholdbare forhold for sikkerhetstjenesten og nærmest umuliggjøre enhver klareringsnektelse.

Per Borten: Jeg er ikke helt enig i å trekke en så vidtgående konsekvens. Det er ikke dokumentoffentlighet det siktes til, men det er partsoffentlighet, og det må gå an å gjerde det inn med sikte på partsoffentlighet, slik at vedkommende selv får greie på det som foreligger. Det er også innskjerpet i loven om offentlighet, at opplysninger som gis ut fra hensynet til partsoffentlighet, ikke er det samme som dokumentoffentlighet.

Kåre Willoch: Det må, så vidt jeg forstår, være meningen at den som nektes klarert, skal kunne meddele offentligheten at han er nektet klarert, med en begrunnelse som myndighetene i strid med det vanlige offentlighetsprinsipp nekter å offentliggjøre. Da er det klart at det blir en offentlig sak. Dermed er vi i den situasjon at hver gang myndighetene overfor en person har en alvorlig betenkelighet som ikke kan offentliggjøres, blir riktignok ikke selve betenkeligheten offentliggjort, men det blir offentlig kjent at vedkommende mann er mistenkt uten at myndighetene har villet ut med hvorfor han er mistenkt. Det må, så vidt jeg kan skjønne, føre til at det i praksis vil bli bortimot håpløst å nekte sikkerhetsklarering i litt vanskeligere tilfelle.

Formannen: Jeg vil foreslå at hr. Borten og hr. Austrheim lager en formulering som de forelegger for komiteen, og så får vi se om andre eventuelt vil tiltre den. Kan vi få formuleringen slik at vi kan behandle den videre i dag?

Per Borten: Det var litt kort frist, hr. formann.

Formannen: Det var forutsetningen at dette skulle være den dag vi avga innstillingen. Det ble opplyst forrige gang.

Per Borten: Vel, jeg har altså spurt komiteen om den kunne tenke seg å gå inn på en slik formulering som antydnet.

Formannen: Hvis det ikke er andre vesentlige punkter, må vi kunne få oss forelagt et forslag til formulering, så [139] får vi se om det er andre som vil tiltre det, men i all fall prøve å avgi innstillingen nå.

Per Borten: Jeg er enig i det.

Lars Korvald: Det er ikke bare et spørsmål om eventuelt å få en dissens. Kunne ikke disse medlemmer f.eks. peke på hva som eventuelt bare kunne gå ut av denne uttalelsen, eller endres litt? Det ville gjøre det litt enklere å behandle og vurdere dette punkt, for hvis det bare dreier seg om visse formuleringer, kan det jo overveies når man får se dem.

Formannen: Det var derfor jeg ba om forslag til formulering, for å kunne få et litt mer håndgripelig grunnlag å diskutere på. For øyeblikket har jeg inntrykk av at man diskuterer svært prinsipielt uten at vi er klar over hvor stor forskjell i ordlyd det er tale om.

Gunnar Garbo: Jeg fikk ikke høre innledningen til denne debatten, men så vidt jeg forstår dreier det seg om det hovedprinsipp som det opprinnelige utvalg gikk inn for, nemlig at den undersøkte som hovedregel skal bli gjort kjent med resultatet av undersøkelsen, og at man bare som et unntak skal kunne fravike fra det når vitale interesser tilsier det. Jeg vil i tilfelle slutte meg til en dissens av den typen som har vært antydnet.

Formannen: Jeg går da ut fra at det blir sett på et eventuelt forslag til en formulering, og vi går så videre.

Avsnitt VII foranlediget ingen bemerkning.

Avsnitt VIII. Kontrollutvalg for sikkerhetstjenesten.

Formannen: På side 12 står det fremdeles følgende:

«Komiteen vil ikke motsette seg at stortingsrepresentanter oppnevnes i utvalget, men mener dette ikke bør være regelen.»

Jeg ville foreslå at man der skrev:

«Komiteen vil ikke reise prinsipielle innvendinger mot at også stortingsrepresentanter oppnevnes i utvalget, men mener at dette ikke bør være regelen.»

[140] **Leif Granli:** Jeg har ingenting å innvende mot det. Jeg vil imidlertid stille et spørsmål angående det som står ovenfor:

«Utvalget skal kunne si fra om en sak er undersøkt, og om det har vært grunnlag for kritikk, men for øvrig ikke uttale seg offentlig.»

Til hvem skal utvalget uttale seg?

«Utvalget skal hvert år avgi beretning til regjeringen om sin virksomhet, og kan for øvrig på ethvert tidspunkt avgi særskilt innberetning om spesielle saker.»

Skal sistnevnte også avgis til Regjeringen, eller skal den avgis til ministeren?

Paul Thyness: Når det står at utvalget skal kunne si fra, er det å oppfatte derhen at det skal kunne gi offentlig uttrykk f.eks. for at de har undersøkt en sak. De skal da også kunne si om de finner at det er grunnlag for den kritikk som er reist eller ikke, men de skal ikke gå i detaljer.

For øvrig skal utvalgets kommunikasjonslinje være direkte til Regjeringen via justisministeren.

Leif Granli: Det kommer da inn som et ledd at det skal kunne gis opplysninger til aviser, men det må være på bestemte spørsmål, og det må vel være bestemte regler for hva de da skal si?

Paul Thyness: Man kan her tenke seg en sak som blåses opp i en ettermiddagsavis f.eks., og at vedkommende avis da henvender seg til utvalgets formann og spør om denne sak har vært undersøkt. Utvalget skal da kunne gå så langt som at det svarer ja eller nei på et slikt spørsmål. Det skal også si om de har funnet grunnlag for den kritikk som er reist eller ikke, men de skal ikke gå i detaljer overfor offentligheten.

Formannen: Vil hr. Granli foreslå noen endringer her?

Leif Granli: Nei, jeg er tilfreds med forklaringen.

Tor Oftedal: Det bør vel presiseres i et helt klart språk hva man skal kunne si fra offentlig?

Paul Thyness: Det står vel i grunnen ganske klart her:

«Utvalget skal kunne si fra om en sak er undersøkt, og om det har vært grunnlag for kritikk, men for øvrig ikke uttale seg offentlig.»

[141] **Tor Oftedal:** Men hvis en president i Stortinget er i tvil, er jeg redd for at liknende tvilstilfelle kan oppstå ute blant folket.

Leif Granli: En president i Stortinget er jo folkets representant. Han skal representere et tverrsnitt av det som rører seg ute i folket.

Gunnar Garbo: Jeg synes fremdeles at det som er sagt i det siste avsnittet, er for svakt uttrykt. Skal dette granskingsutvalgets innberetning fylle sin funksjon, mener jeg at som en hovedregel bør i all fall den utvidede utenrikskomite bli gjort kjent med hovedpunktene i innberetningen. Det som står til sist her –

«Komiteen mener derfor at man inntil videre bør basere seg på at det tas kontakt med Stortingets organer i den utstrekning departementet finner behov for å søke råd i spesielle tilfelle.»

– forekommer meg å innebære en altfor vag forbindelse til Stortinget. Jeg ville foreslå at man som en prøveordning ba om at det årlig gis en innberetning, som da kan legges fram for den utvidede utenrikskomite. Jeg tenker ikke her på en formell stortingsmelding, men på et dokument som i det minste den utvidede utenrikskomite som en hovedregel kan bli gjort kjent med.

Guttorm Hansen: Jeg vil gjerne si meg uenig med hr. Garbo i dette. Jeg er ikke innstilt på å gi denne komiteen et slikt spesialoppdrag, for den rent generelle

funksjon som denne komiteen har, er at Regjeringen skal kunne kontakte den og legge saker fram for den. Jeg vil si at jeg vil være meget betenkt om den utvidede utenrikskomite nå skal institueres som et ledd i overvåkingstjenesten – som den faktisk da blir – og bli medansvarlig innen et saksområde som så åpenbart er Regjeringens ansvarsområde. Jeg finner ikke å ville slutte meg til en slik formulering.

Per Borten: Jeg er enig med både hr. Garbo og hr. Guttorm Hansen.

Jeg er enig med hr. Garbo i at noe av det som skal være med på å gi trygghetsfølelse så langt som mulig, er at det kan gis innberetning til Stortinget i form av et dokument. Men jeg er også enig med hr. Guttorm Hansen i at denne komite ikke skal pekes ut til den funksjon han nevnte. Jeg tror det ville være i strid med formålet til denne komiteen. Derimot bør Stortinget få en innberetning – det er min oppfatning.

Det var jo mangelen på system i disse sakene som gjorde at denne komiteen nå har fått denne saken til behandling. Det tårnet seg opp så mange vanskeligheter og både begrunnet [142] og ubegrunnet mistenkeliggjøring av virksomheten at man ble enig om å nedsette et utvalg, og så at Stortinget skulle drøfte saken slik som vi gjør nå, noe jeg mener er nytt for alle parter som berøres her.

Jeg vil støtte hr. Garbo i at det bør stå at det skal gis en innberetning til Stortinget, og så får det bli opp til Stortinget til enhver tid å forføye over innberetningene.

Paul Thyness: Jeg kan et godt stykke på vei være enig i at den formulering som står her, kanskje virker noe for restriktiv. Det står her at departementet skal føle behov for å søke råd, hvilket i grunnen ekskluderer at det orienteres. Det står «i spesielle tilfelle», hvilket også er en nokså begrensende formulering. I lys av de innvendinger som er kommet, kunne jeg derfor tenke meg at man kanskje bare skrev:

«Det tas kontakt med Stortingets organer i den utstrekning departementet finner behov for det.»

– og så får da departementet føle seg litt frem når det gjelder i hvilken grad dette skal institueres, slik at man vinner noen erfaring før man binder seg til noen bestemt form for kontakt med Stortinget.

Formannen: Jeg er enig med hr. Garbo i at realiteten her er svak, slik som den er formulert. Jeg finner samtidig at det må være galt om vi gir et utvidet mandat til denne komiteen. Kan det tenkes at man kunne instituere en form for årlige innberetninger til Presidentskapet f.eks.: at Presidentskapet i dette tilfelle er det organ som utvalget da direkte henvender seg til, og at det da blir Presidentskapets sak å reagere med andre former for behandling dersom de finner at det som kommer fram, gjør det naturlig med den form for behandling?

Guttorm Hansen: Jeg vil også reservere meg mot den tanken. Her må man velge mellom to framgangsmåter. Den ene er at man har et kontrollutvalg, og at Regjeringen beholder sitt ansvar. Det Regjeringen da kan gjøre, er å konferere med den utvidede eller sende meldinger direkte til Stortinget i den utstrekning departementet finner behov for det. Hvis vi skal instituere en ordning med oversendelse av en årlig innberetning til Stortinget, mener jeg at da får departementet gjøre det, og da får en stortingskomite behandle den på ordinært vis. Det er ikke mulig her å lete seg fram til spesielle former for saksbehandling.

Disse saker er spesielle, og jeg tror at det vil være meget uheldig å få en debatt om overvåkings- og sikkerhetstjenesten hvert eneste år i Stortinget, med de muligheter det da blir til å spille opp til en fullstendig umuliggjøring av enhver form for sikkerhets- og overvåkingstjeneste i dette land. [143] Jeg er derfor meget betenkt over det som man her vil gå inn for. Enten får man velge at Stortinget skal informeres i form av en melding, og at denne melding blir oversendt til den komite Presidentskapet utpeker, eller så får man velge den form som her er antydning i utkastet til innstilling.

Jeg er enig i den formuleringen som hr. Thyness foreslo om at «departementet finner behov for det», men det er klart at nå begynner man å reise så spesielle og prinsipielle spørsmål at jeg for min del må si at jeg ikke kan tenke meg at man hvis det oppstår divergenser på dette området, kan avgi denne innstilling i dag.

Kåre Willoch: Jeg tror det ville være meget uheldig for overvåkingstjenestens arbeidsmuligheter om man fikk en årlig debatt i Stortinget om dette. Det er klart at det ville gi glimrende muligheter for dem som ønsker det, til å undergrave overvåkingstjenestens muligheter for å gjøre det som vi er avhengig av at den kan gjøre. For så vidt ville det være et ytterligere bidrag i den retning som man ville slå inn på ved å forlange mer offentlighet i enkelte saker om sikkerhetsklarering.

Når det så gjelder spørsmålet om å sende en årlig innberetning til et organ i Stortinget – tror jeg ikke det kan føre frem, for da ville den naturlige konsekvens av dette være at en hver stortingsrepresentant ville kunne forlange å få vite hva som er kommet til dette organ, hvilke overveielser som ligger bak i en bestemt sak, hvilke standpunkter som er tatt osv.

Når det gjelder Presidentskapet, må det anføres at det er ikke noen stortingskomite. Presidentskapet er valgt til å lede Stortingets arbeid. Men hvis man pålegger Presidentskapet saker ut over dette, gjør man Presidentskapet om til en slags fagkomite som det ikke er valgt til å være. Jeg kan ikke se at det vil føre noe godt med seg. Da får man heller velge å sende innberetningen til en av de komiteer som er valgt til å ta seg av spesielle saker i Stortinget. Jeg kan ikke riktig forestille meg hvorledes det skulle gå til hvis Presidentskapet skulle få en årlig innberetning. Om noen i Stortinget ville måtte ønske å få vite hva som står i den, måtte den legges frem for Stortinget. Jeg tror derfor ikke man har noen slik mellomvei her.

Gunnar Garbo: Det må selvfølgelig være departementet som i tilfelle får vende seg til Stortinget med en innberetning, melding, orientering eller hvilken form man nå velger. Det er mulig jeg har misforstått, men jeg forsto hr. Guttorm Hansen slik at han hadde oppfattet meg som om jeg mente at dette kontrollutvalget skulle henvende seg til Stortinget med en beretning. Det har jeg ikke et øyeblikk tenkt meg. [144] Utvalget må selvfølgelig henvende seg til departementet. Den form for kontroll som Stortinget får, blir den alminnelige kontroll som Stortinget har med administrasjonen i alle tilfelle, og som ikke fratrar Regjeringen dens myndighet og ansvar for hele det utøvende arbeid.

Jeg kan ikke se at det skulle være noen prinsipielle betenkeligheter ved at man forsøker seg fram med den form at Regjeringen som en årlig praksis lot den utvidede utenrikskomite bli kjent med hovedpunktene i innstillingen fra kontrollutvalget, og at man så fikk anledning til å vurdere utviklingen her i komiteen. Men hovedsaken for meg er at Stortinget skal ha en slik kontakt med dette utvalg at man har anledning til å intervenere hvis det synes å være ting som går rettssikkerhetsgarantien for nær. Det synes jeg ikke man oppnår helt ut uten at Stortinget på en eller annen måte får et inntrykk av de synsmåter som kontrollutvalget har gjort gjeldende. Men det kunne være en mulighet til å oppnå dette hvis man omarbeider det siste avsnitt. Jeg kunne tenke meg en noe sterkere omarbeiding enn det hr. Thyness har vært inne på, slik at man ikke forplikter departementet til å gi en innberetning hvert år, men at Stortinget fra tid til annen får en innberetning etter departementets nærmere vurdering.

Per Borten: Jeg mener at det først og fremst må være helt klart at det er Regjeringen som har det direkte ansvar for denne tjeneste. Det er hevet over tvil.

Jeg er uenig med dem som har foreslått Presidentskapet som adresseorgan for innberetninger. Presidentskapet er et arbeidsordningsorgan og ikke noen komite i noen henseende. Jeg vil spørre om det ikke kunne være mulig å enes om den formulering som utvalget har foreslått, nemlig at utvalget skal gi innberetning til Regjeringen om denne virksomheten. Jeg tror det er veldig nyttig at det blir gjort, og at Regjeringen så etter sin egen vurdering kan sende en melding til Stortinget. Vi skal huske på at hvis det ikke står skrevet noe om dette, kan hvilken som helst stortingsrepresentant når som helst be om en redegjørelse om disse ting. Det var det som skjedde i min tid som statsminister. Jeg måtte svare på en interpellasjon om det. Jeg tror det er et viktig poeng det som her institueres, at det skal gis innberetning til Regjeringen. Man har stadig den sikkerhetsventil at Regjeringen kan gi en melding til Stortinget når den finner det ønskelig.

Leif Granli: Jeg forlangte ordet til bemerkningen om å sende saken til Presidentskapet. Der har jeg ikke noe mer å føye til det hr. Willoch og hr. Borten har sagt, enn at Presidentskapet ikke har kompetanse til å behandle slike ting.

For øvrig vil jeg si at det forekommer meg at man har meget liten tillit til Regjeringen. Jeg mener at Stortinget selv har svært liten kompetanse til å behandle slike spesielle saker. Og selv om det blir bedt om en redegjørelse, som hr. Borten sa,

er det ikke dermed sagt at statsministeren skal stå ferdig til å gå opp på Stortingets talerstol og si noe om [145] disse sakene. Men Regjeringen kan innkalles – først og fremst til denne komite – og gi en forklaring på forholdet. Jeg synes at skal man ha en overvåking, ligger det i sakens natur at den ikke kan sendes til Stortinget på vanlig måte. Og at Stortinget skal ha sine komiteer til å granske sakene, synes meg helt meningsløst.

Formannen: Når det gjelder Stortingets medvirkning kunne jeg tenke meg to veier å gå. Den ene mulighet var at man hadde stortingsrepresentanter med i kontrollutvalget. Det er for så vidt den tankebane som har vært meg nærmest, det var derfor jeg tok opp dette punkt. Men hvis det skulle være den eneste linjen, blir også den omformuleringen jeg foreslo, for svak etter min mening. En annen mulighet er om man kunne tenke seg en form for kontakt med et eller annet organ i Stortinget. Jeg kan godt akseptere at Presidentskapet ikke er det hensiktsmessige organ der. Jeg har for så vidt atskillig til overs for det hr. Borten var inne på, at man får en obligatorisk melding til Regjeringen, og så får det bli Regjeringens sak å vurdere når den fra tid til annen vil ventilere prinsipielle spørsmål – eventuelt i resyméform – med de organer i Stortinget som Regjeringen finner det hensiktsmessig å ta opp disse spørsmål med. Kan man komme fram den veien, er vel den nærmest det en kan komme. Jeg ville for øvrig foretrekke at man gjør punktet om at det kan være stortingsrepresentanter med i dette utvalget, mindre restriktivt, også mindre restriktivt enn jeg selv formulerte det. Men dette er likevel en detalj.

Kåre Willoch: Tanken om å sende en melding til Regjeringen har ikke jeg noen umiddelbar innvending mot. Det synes jeg er noe ganske annet enn å sende det til Stortinget. Det står jo for så vidt i utkastet til innstilling at det skal gis innberetning til Regjeringen, så det skulle ikke være vanskelig å bli enig om det.

Ellers vil jeg gjerne si generelt at det å trekke inn en stortingsrepresentant – eller et lite antall representanter – eller trekke inn et organ i Stortinget, vil ikke være noen form for stortingsbehandling med mindre disse personer – eller dette organ – igjen står til ansvar overfor Stortinget. Og hvis man gjør det, må vel hver enkelt stortingsrepresentant – hver eneste av de 150 eller 165 eller hva det blir – få anledning til å granske underbilag, stille all verdens spørsmål om denne tjenesten, og legge svarene frem fra Stortingets talerstol. Det kan selvfølgelig gjøres i et lukket møte, men likevel – det ligger noe i dette som jeg synes man ikke kan gå inn på uten etter full gjennomtenkning av de konsekvenser det vil kunne få for mulighetene til å drive overvåking. Men hvis man sammenholder det som hr. Borten sa, med de synspunkter som for øvrig er kommet til uttrykk her, skulle det være greit å kunne bli enig om dette.

[146] **Guttorm Hansen:** Jeg vil gjerne slutte meg til det synspunkt som hr. Borten ga uttrykk for. Det er helt klart at dette utvalget må avgi en innberetning til Regjeringen. Det kan ikke være noen tvil om det. Det er derfor man skal ha dette utvalget.

Jeg er videre enig i at når Regjeringen finner det påkrevd – det kan være på mer prinsipiell basis – å legge en sak fram for Stortinget, vil det naturlige selvfølgelig være at saken først tas opp her i denne komite under den samme regel som gjelder for alle saker som tas opp her. Vi må nemlig ha det klart for oss at fire representanter kan forlange saken inn for Stortinget, det er en eventuell konsekvens av å ta opp en sak her. Men jeg har ingen betenkeligheter med å gå med på en formulering i den retning at Regjeringen kan vurdere dette og legge saken fram for Stortinget eller Stortingets organer når den finner at det er behov for det. Det ville det jo være en regjeringsplikt å gjøre, etter min mening, så for så vidt kunne man kanskje si at det var unødvendig å ha det med, men jeg synes det ville være all right å få med det som hr. Borten her antydet.

Paul Thyness: Mitt hovedpunkt er for så vidt allerede stjålet, fordi det er det som hr. Borten sa, som i grunnen har vært tankegangen bak det hele. Jeg vil henlede oppmerksomheten på det som står i nest siste avsnitt i forslaget til innstilling, hvor det heter:

«Utvalget skal hvert år avgi beretning til Regjeringen om sin virksomhet, og kan for øvrig på et hvert tidspunkt avgi særskilt innberetning om spesielle saker.»

Det er det viktigste ledd i det system som det legges opp til her. Og for øvrig, som jeg har nevnt tidligere, finner jeg at det kanskje er litt for restriktivt slik det er skrevet, at «det tas kontakt med Stortingets organer i den utstrekning departementet finner behov for å søke råd i spesielle tilfelle.» Man skal ikke utelukke at Regjeringen finner det rimelig å orientere Stortingets organer uten at det i og for seg dreier seg om noe spesielt tilfelle eller om å søke et spesielt råd. Jeg tror derfor at de intensjoner som hr. Borten har gitt uttrykk for her, dekkes godt av det som står skrevet her hvis man sløyfer de siste 6–7 ordene i siste setning og bare skriver: «i den utstrekning departementet finner behov for det.»

Man kunne muligens overveie å skifte ut «departementet» med «Regjeringen», men det betyr vel i praksis det samme.

Gunnar Garbo: Formuleringen «tas kontakt med» er også noe løs. Vi måtte kunne finne en litt mer konkret form.

Formannen: Kunne en ikke f.eks. si: «Komiteen går ut fra at Regjeringen vil orientere Stortingets organer i den utstrekning den finner behov for det.» Er det for svakt også?

Leif Granli: Det sier ingenting.

[147] **Formannen:** Det er i hvert fall bedre enn «... inntil videre basere seg på».

Lars Korvald: La meg først si at det er overvåkings- og sikkerhetstjenesten vi behandler, og da får vi finne fram til ordninger som gir den nødvendige sikkerhet, for det er derfor vi har dette systemet.

Jeg er enig i den betraktning som kommer fram i det avsnitt som saksordføreren nå nettopp refererte fra. I og for seg kunne man godt la være å ha med siste avsnitt, for det sier jo ikke noe annet enn det som er vanlig innarbeidet praksis i Stortinget. Jeg skal ikke motsette meg at det står her, man da reiser vi debatt. Vi inviterer til debatt om hvor vidt Stortinget skal ha årlige innberetninger. Vi kunne bare fastslå det første som står her, at utvalget skal gi en rapport til Regjeringen. Så har vi Stortingets organer. Vi har dette organ som kan be statsministeren eller et regjeringsmedlem komme her og orientere. Vi har den mulighet at Regjeringens medlemmer selv kan søke hit. Og vi har den mulighet at hvem som helst kan reise spørsmålet i Stortinget, og så får man da se hva som kommer ut av det. Her har vi invitert til å debattere hvor vidt dette skal skje eller ikke. Jeg skulle gjerne se at vi stopper med det første her.

Paul Thyness: Hr. Korvald er selvfølgelig oppmerksom på at både innstillingen fra Mellbye-utvalget og meldingen i seg selv tar opp spørsmålet om Kontrollutvalgets forhold til Stortinget, så jeg tror ikke at vi slipper unna spørsmålet selv om det ikke er nevnt i innstillingen.

Per Borten: Det var et par bemerkninger. Jeg har ikke mye å tilføye. Jeg tror det må gå an å bli enige om dette.

Hr. Granli sa at vi hadde mistillit til Regjeringen. Det mente vel ikke hr. Granli bokstavelig. Det er i høyeste grad ikke noen mistillit til Regjeringen som gir foranledningen til disse bemerkninger.

Leif Granli: Jeg mente ikke noe annet enn Regjeringen som institusjon.

Per Borten: Det var ment fra min side å poengtere at Regjeringen har det fulle ansvar og skal ha det, og videre at den kan legge fram saken når den etter egen vurdering finner å ville gjøre det. Jeg tror poenget her er å finne fram til et noenlunde fast system for å få mer ro om disse sakene. Jeg kan tenke meg å bruke samme formulering som Utredningsutvalget foreslår. Det har tenkt gjennom dette og sier:

«Kontrollutvalget forutsettes hvert år å avgi beretning til Regjeringen om sin virksomhet, og på grunnlag av denne kan Regjeringen gi melding til Stortinget. Hvor detaljert meldingen skal være, vil bero på behandlingsmåten i Stortinget.»

[148] Hvis vi sier noe slikt som dette, synes jeg det må dekke alles oppfatning. Man bør ikke reise så sterk tvil om det å instituere et fast system. Det tror jeg er uklokt.

Paul Thyness: Problemet med det forslag som hr. Borten nu fremsatte, er at jeg har oppfattet Mellbye-utvalgets uttalelse på det punkt som at de spiller ballen over til oss. Og nu er da ballen i vårt grep, og da må vi ta et standpunkt. Vi kan ikke bare gå tilbake til Mellbye-utvalgets formulering, for den innebærer en direkte oppfordring til oss om å finne en løsning på det problemet. Så en eller annen form for løsning er vi nødt til å finne på dette. Jeg har vanskelig for å se at det kan gis noen annen løsning enn den som er lagt frem i innstillingen, og som vel i hovedsak bygger på departementets oppfatning av dette spørsmål.

Kåre Willoch: Strengt tolket er det vel ikke noe vesentlig annet i det hr. Borten nå sist sa enn det vi tidligere har vært inne på. Men jeg tror det vil få en litt annen betoning hvis vi skriver at det kan legges frem en melding for Stortinget. Jeg er litt i tvil om det er noe særlig hensiktsmessig av den grunn jeg nevnte, nemlig at da vil hvilket som helst medlem av Stortinget med meget stor formell berettigelse kunne forlange å få adgang til en meget inngående gransking av hele virksomheten. I og med at det foreligger en melding kan en representant si: Jeg vil ha underbilag og utrykte bilag, og jeg vil vite hvorledes den og den sak har utviklet seg fra først av. Det er ikke sikkert det tjener sikkerhetstjenestens arbeid å åpne slike muligheter for ofte. Jeg kan ikke skjønne, hvis en sak først er kommet til Stortinget, og en stortingsrepresentant begynner å spørre, at det er mulig å si til ham: Nå kommer du inn på politiets etterforskningsvirksomhet som vi ikke egentlig har lyst til å si noe om. Jeg liker altså ikke noe særlig tanken om å legge frem en stortingsmelding. Jeg synes ikke det er strengt nødvendig. En ting er at Regjeringen i påkommende tilfelle, hvis det forekommer prinsipielle spørsmål, kan ta opp spørsmålet om å legge frem en melding. Men man bør ikke gå lenger.

Per Borten: Så vidt jeg husker fra de diskusjoner som jeg har vært med på om dette, har de fleste land som har slik tjeneste, en eller annen måte å gå tilbake til nasjonalforsamlingen på. Det er veldig forskjellige måter. Britene har, det husker jeg, en meget spesiell form.

Jeg synes det er å ha mistillit til Stortinget når hr. Willoch sier at her skal ikke Stortinget kunne finne en behandlingsform som ikke skader rikets sikkerhet. Vi har da grangivelig mange saker av den art hvor vi har klart det. Og det har vi gjort i denne saken. Så hvis man kan finne et ord som ikke er så bastant som «melding», slik som «innberetning», og si at Regjeringen kan hvis den selv finner det ønskelig, bringe det inn for Stortinget, synes jeg det må gå an å bli enige om det i hvert fall. Da står det til Regjeringen å vurdere.

[149] **Kåre Willoch:** Jeg vil for ordens skyld si at jeg ikke har det spor mistillit til Stortinget som institusjon. Men man kan ikke se bort fra at det kan komme representanter til Stortinget som har en helt annen målsetting enn det normale når det gjelder slike saker.

Karl J. Brommeland: Etter å ha hørt på disse innleggene, kan jeg ikke skjønne annet enn at de formuleringer som saksordføreren har brukt, må dekke disse synspunkter og åpne for forskjellige muligheter. Dermed er det opp til Regjeringen å vurdere om det er nødvendig for den å sende melding til Stortinget. Jeg synes det er greitt formulert.

Paul Thyness: Hva om vi tar ut «for å søke råd i spesielle tilfelle», som er veldig restriktivt, og bare skriver: «... i den utstrekning departementet finner behov for det»?

Guttorm Hansen: Jeg tror det er veldig uheldig om vi skulle innta forskjellig holdning til dette spørsmål, hvis det er slik at vi i virkeligheten i praksis er enige. Det vil være veldig bra å finne en formulering så man slapp den debatt som man her kan få om Stortingets selvfølgelige rett til å gå inn i alle saker, også saker av denne karakter. Det det nemlig her står på, er spørsmålet om en formulering.

Jeg vil gjerne forsøke å bidra til en løsning. Jeg har forsøkt å finne en formulering på siste avsnitt, som man i hvert fall kanskje kunne diskutere. Mitt forslag er:

«Når det gjelder spørsmålet om innberetning til Stortinget, mener komiteen at oppnevningen av et kontrollutvalg i seg selv vil ta bort behovet for det tilsyn som ellers kunne ha ligget i regelmessig behandling av overvåkingstjenestens forhold i Stortinget. Komiteen peker på at Regjeringen kan gi innberetning til Stortinget eller ta kontakt med Stortingets organer når den finner behov for det.»

Per Borten: Umiddelbart kan jeg si at det grunnlaget har jeg lettere for å slutte meg til enn det som her er formulert.

Formannen: Jeg må si at jeg for min del synes det er en bedre formulering enn den som er nå.

Guttorm Hansen: Jeg vil da innskyte at i det ligger altså ikke noe pålegg om å gi regelmessige innberetninger, men at Regjeringen kan gjøre det når den finner det nødvendig, og at den også kan ta kontakt på annen måte med Stortingets organer i spesielle saker eller i spørsmål den vil ha drøftet.

[150] **Per Borten:** Jeg gjentar at jeg kan slutte meg til det. Det var bare et spørsmål til hr. Guttorm Hansen. Det gjelder formuleringen, at Regjeringen kan ta kontakt med Stortingets organer. Det er jo en generell selvsagt ting. Det vet vi alle her, så den har i grunnen ikke så veldig stor realitet.

Guttorm Hansen: Jeg er enig i det, men jeg synes at man av og til er nødt til å si soleklare ting for å unngå debatt.

Gunnar Garbo: Det spørres om en kunne si «bør» istedenfor «kan». Altså «Komiteen peker på at Regjeringen bør gi innberetning til Stortinget eller ta kontakt med Stortingets organer når den finner behov for det.»

Paul Thyness: Kan jeg bare få sjekke den siste formulering:

«Når det gjelder spørsmålet om innberetning til Stortinget, mener komiteen at oppnevningen av et kontrollutvalg i seg selv vil ta bort behovet for det tilsyn som ellers kunne ha ligget i regelmessig behandling av overvåkingstjenestens forhold i Stortinget. Komiteen peker på at Regjeringen kan gi innberetning til Stortingets organer når den finner behov for det.»

Formannen: Skal vi da godta det? Det er vel det nærmeste vi kan komme.

Kan vi da gå tilbake til det ene punkt som det var usikkerhet om. Det gjelder det punkt som står som står på sidene 8 og 9. Det skulle være det siste punkt som er uklart.

Per Borten: Jeg kunne tenke meg at vi der sluttet oss til utvalgets forslag, det som står i innstillingen fra hr. Thyness. Det har foreslått at den som sikkerhetsundersøkes, må bli gjort kjent med de opplysninger som blir innhentet og får anledning til å uttale seg om dem. Kunne man ikke myke det opp og si at man som hovedregel slutter seg til utvalgets intensjon der. Det kunne være et diskusjonsgrunnlag.

Gunnar Garbo: Det er ikke en helt eksakt gjengivelse av hva utvalget sier. På side 9 i meldingen heter det:

«De opplysninger som kommer frem ved disse undersøkelser kan imidlertid bli av avgjørende [151] betydning for ham. Hensynet til rettssikkerheten fører derfor til at vedkommende i alminnelighet må ha krav på å bli forelagt og få adgang til å uttale seg om de opplysninger statsmyndighetene på egen hånd innhenter om hans personlige og intime forhold. Utvalget antar at resultatet av sikkerhetsundersøkelsene i det alt overveiende antall tilfelle bør kunne meddeles vedkommende. Unntak bør bare kunne finne sted når vitale overvåkingsinteresser tilsier»
Jeg mener man må kunne sitere noe av dette.

Per Borten: Jeg vil peke på at når utvalget har tatt opp dette så pass klart, ligger det noe mer enn en avstandtaken fra det en ellers ville ha gjort.

Kåre Willoch: Dette er ikke i samsvar med noe regjeringsforslag?

Guttorm Hansen: Nei, det er ikke departementets forslag.

Per Borten: Jeg er klar over det.

Willoch: Kan det ikke sendes ut så vi får sett på det?

Per Borten: Er det forgjeves å prøve å omredigere formuleringen slik at det kan bli klart at det ikke er mulig? Kan man ikke løse det på den måten?

Formannen: Det står i merknadene her på side 9:

«Komiteen er enig med utvalget og departementet i at full anvendelse av det kontradiktoriske prinsipp vanskelig kan komme på tale.»
Her påberoper man seg altså også utvalget?

Paul Thyness: Utvalget forutsetter at disse opplysninger nektes gitt, men forskjellen mellom departementets og utvalgets innstilling her er etter mitt skjønn at utvalget går lenger, og dermed skapes det forhold at det bare vil bli i få og meget alvorlige tilfelle at opplysninger ikke gis, hvilket vil komplisere så veldig å gi klareringsnektelser at jeg er redd for at hele systemet [152] vil bryte sammen. Det vil føre til at man får avisskriverier, og da vil det bli rettssaker for å prøve sikkerhetspolitiets og klareringsmyndighetenes skjønn osv., og vi vil da komme ut på et skråplan som i praksis vil gjøre sikkerhetsundersøkelser illusoriske. Man vil bare kunne nekte sikkerhetsklarering i de tilfelle hvor man faktisk er i stand til å bevise at vedkommende ikke er pålitelig, og det vil være så vanskelig at man i praksis har avskåret seg selv fra muligheten til å utøve et noenlunde forsvarlig skjønn når det gjelder hvilke personer som skal slippes inn på sikkerhetsmessig omtålelige områder.

Guttorm Hansen: Departementet sier i stortingsmeldingen:

«Departementet er blitt stående ved at det bør innføres en ordning, hvoretter sikkerhetsundersøkte kan anmode om å bli gjort kjent med resultatet og begrunnelsen for dette. Hvor vidt slik opplysning skal gis den undersøkte, må vurderes og avgjøres konkret av høyeste klareringsmyndighet. Før avgjørelsen treffes, skal uttalelse innhentes fra kontrollutvalget for overvåkingstjenenesten.»

Det er altså departementets syn på hvordan dette skal skje.

Det er klart at her er en forskjell i syn mellom utvalget og departementet. Utvalget går jo ut fra som hovedregel at vedkommende skal ha krav på å få opplysninger; altså ikke bare at han har rett til å anmode om å få det, men har et faktisk krav på å få det.

Det står jo at vedkommende i alminnelighet må ha krav på å bli forelagt og få adgang til å uttale seg om de opplysninger statsmyndighetene på egen hånd har innhentet om hans personlige og intime forhold. Her er det så vidt jeg kan skjønne så pass stor avstand at det vel ikke er så veldig lett å finne fram til en løsning.

Jeg er for min del veldig tvilende overfor dette faktiske krav som vedkommende her kan påberope seg, fordi jeg tror nemlig at i mange tilfelle vil dette faktisk ikke bare innebære at han har krav på å få opplysninger om seg selv,

men at han også vil ha krav på å få opplysninger om andre. I de aller fleste tilfelle hvor det foreligger slik nektelse, er det ikke én person som er inne i bildet. Det vet alle som overhodet har vært borti slike saker. Andre mennesker, forbindelser og kontakter og alle mulige ting blir trukket inn i bildet. Hensynet til den sikkerhetsundersøkte er et legalt og berettiget hensyn som jeg i og for seg aksepterer, men vi har også hensynet til andre mennesker som trekkes inn i en slik sikkerhetsundersøkelse, andre mennesker som ikke har krav på å få opplysninger fordi de ikke er sikkerhetsundersøkte. De har ikke krav på å få opplysninger, men de trekkes inn i saken, og vedkommende sikkerhetsundersøkte vil da i hvert fall gjennom de opplysninger han tilstilles, få kjennskap til forhold som også gjelder andre mennesker. Dette gjør det hele svært vanskelig i det øyeblikk man kommer inn i delikate og vanskelige saker.

[153] Jeg skulle anta at hovedregelen bør være at i alminnelighet vil en sikkerhetsundersøkt få disse opplysninger. I de fleste tilfelle er det imidlertid ikke sikkerhetsklarering som gjør at vedkommende ikke får jobben, men andre ting. En hver som har sittet i protokollkomiteen og vært med på å behandle offisersklager, vet at svært ofte antyder vedkommende klager at klageforholdet har noe med sikkerhetsklarering å gjøre. Men det viser seg i de aller fleste tilfelle at det ikke har noen ting med det å gjøre. Det er bare i meget sjeldne tilfelle.

Jeg er som sagt engstelig for følgene i de saker som er vanskelige. Det bør være en selvfølgelig rett for vedkommende sikkerhetsundersøkte å anmode om opplysninger, men denne anmodning bør først drøftes i et utvalg som også tar omsyn til andre individers ve og vel i denne sak.

John Austrheim: Det er vel rett som hr. Guttorm Hansen no peikar på, at der er ein skilnad mellom utvalet sine føresetnader og formuleringar og det som er departementet og Regjeringa sitt standpunkt i meldinga, og eg vil då høyre med formannen om denne saka kan utsetjast frå dette møtet, slik at vi eventuelt kan få formulert ein uttale, få gitt den til saksordføraren og få den presentert på eit seinare møte. Eg kjenner meg personleg så vidt sterkt bunden av det som eg har vore med på å seie i utvalet, at eg ikkje utan vidare kan gå med på den formulering som no ligg føre frå ordførarens side, så eg vil berre stille eit spørsmål til formannen om det ikkje kan ordnast på den måten at vi gir eit utkast til saksordføraren.

Guttorm Hansen: Kan jeg få lov til å stille et spørsmål til hr. Austrheim siden han var med i utvalget – jeg har stor respekt for alle dem som var med der: Ble spørsmålet om andre personers forhold tatt med i drøftingene omkring dette her?

Johan Austrheim: Nei, eg må seie at det resonnementet hr. Guttorm Hansen no kom med, virkar framandt på meg. Vi rekna med at det berre var det som vedkom den sikkerheitsundersøkte som det skulle gis opplysningar om, ikkje andre personar. Det var ikkje framme i diskusjonen.

Gunnar Garbo: Det hensynet som hr. Guttorm Hansen nevnte, er jeg ute av stand til å vurdere fordi jeg ikke har noen personlig erfaring fra hvordan slike saker fortøner seg internt, men naturligvis kan hensynet til tredje person være et av de hensyn som kunne tilsi at man viste tilbakeholdenhet med å utlevere opplysninger. Allikevel står en her overfor et valg mellom to vesentlige hensyn.

Det har vært nevnt at hvis man skulle hevde en liberal regel med hensyn til å gi opplysninger til den sikkerhetsundersøkte, ville det føre til at man bare kunne nekte klarering i tilfelle hvor man direkte kunne bevise konkret at [154] vedkommende var en sikkerhetsrisiko. Nå er det jo slik at i de tilfelle hvor man ikke kan bevise det konkret, kan det nettopp tenkes at en person blir stanset i sine utviklingsmuligheter, og at han blir tilsidesatt og forbigått på grunn av uriktige og urettferdige beskyldninger mot ham. Så vi må her veie hensynet til å ivareta den enkeltes rettssikkerhet best mulig på den ene side og på den annen side hensynet til at overvåkingstjenesten skal kunne arbeide effektivt og uforstyrret, og i valget mellom de to hensyn må jeg nok si at hvis jeg skal gjøre en feil, vil jeg heller feile i retning av å gå for langt for å beskytte rettssikkerheten for den enkelte. Derfor foretrekker jeg den hovedregel som det opprinnelige utvalget har foreslått, og jeg vil også tro at når dette utvalget, som vel må forutsettes å kjenne best til dette, har ment at dette var en riktig og brukbar regel, kan det ikke være fullt så håpløst å praktisere den som enkelte her gir uttrykk for.

Paul Thyness: Det er i grunnen pussig at vi skal komme opp i vanskeligheter på dette punkt, som ikke egentlig var blant de sentrale punkter som førte til at Mellbye-utvalget ble nedsatt og disse spørsmål kom opp. Det var i første rekke den politiske kartlegging, telefonkontroll og også de rent organisasjonsmessige administrative problemer som førte til nedsettelse av utvalget. Det har i virkeligheten vært meget lite kritikk av sikkerhetsundersøkelsessystemet og den kontroll som har vært med dette, så det er litt rart at dette skal bli et så sentralt punkt for oss. Ganske spesielt er det pussig fordi det synes som om ingen legger noen særlig vekt på det helt avgjørende nye som her er kommet til, nemlig at disse ting blir underkastet vurdering av et kontrollutvalg som forutsetningsvis skal bestå av folk med kvalitet og kompetanse. Dermed er det bygget inn i systemet et viktig tillegg til rettssikkerheten for den enkelte. At man i tillegg til det skal gjennomføre et prinsipp som departementet har store problemer med å akseptere, synes jeg vil være å forgylle et på forhånd meget stort fremskritt når det gjelder kontrollen med behandlingen. Jeg vil få lov til å understreke det som er sagt i utkastet til innstilling, og som bygger på det som er sagt i meldingen: Det vil i kontrollutvalgets medvirkning – og kontrollutvalget er her nytt – ligge en sterk betryggelse for at sikkerhetsklareringssaker blir gjenstand for et forsvarlig skjønn.

Til slutt vil jeg peke på at det ikke har vært mange tilfelle av at sikkerhetsklareringssaker har ført til problemer – vesentlig fordi det er så uhyre sjelden at det moment kommer inn som hr. Garbo pekte på, nemlig at en person blir stanset i sin utvikling, at han mister avansementsmuligheter. Den alt overveiende del av sikkerhetsklareringssakene dreier seg om vernepliktige personell, hvor man

foretar en foreløpig undersøkelse for å finne ut om vedkommende skal settes på den eller den jobb i sin tjenestetid, eller om han skal settes på en mindre sikkerhetsfølsom jobb. Videre dreier det seg om rengjøringspersonale, serveringspersonale osv. som kan komme i forbindelse med sikkerhetsfølsomme saker, og hvor det for den enkelte ikke spiller den aller ringeste rolle om klareringsnektelse blir gitt eller ikke. Enn videre dreier det seg om personer i næringsbedrifter som har kontakt med forsvaret, og for [155] hvem det heller ikke spiller den ringeste rolle om klareringsnektelse blir gitt eller ikke. Når man kommer til de tilfelle hvor det virkelig kan være spørsmål om utviklingsmuligheter for den enkelte, avansement osv., dreier det seg som regel om folk som er ansatt i forsvaret, gjerne som offiserer, som har vært sikkerhetsklarert på en rekke punkter, hvis utvikling på dette område har vært fulgt, og hvor man nesten aldri kommer i den situasjon at det har inntruffet noe nytt som gjør at vedkommende blir satt utenfor.

Dette er etter mitt skjønn, etter å ha arbeidet med denne sak i et års tid, i virkeligheten et overdimensjonert problem. Jeg kan ikke skjønne at det skal være nødvendig å instituere et system som åpner slike åpenbare muligheter for å vanskeliggjøre en rimelig grad av sikkerhet for samfunnet når det gjelder å beskytte seg mot at dets hemmeligheter blir utlevert eller omgås på en uforsvarlig måte. Jeg synes vi i all fall inntil det foreligger dokumenterte behov for å gå lenger, burde kunne si oss tilfreds med at vi her har fått inn et kontrollutvalg som kommer til å saumfare det som skjer på dette område.

Statsråd Berrefjord: Jeg hadde egentlig ikke tenkt å blande meg inn i debatten i dag, når man var kommet til den avsluttende fase av behandlingen her i komiteen. Jeg har tidligere i møter hvor man har diskutert disse problemer, gitt uttrykk for at jeg for mitt vedkommende er blitt noe betenkt over det standpunkt som departementet har gitt uttrykk for i meldingen. Det går noe for langt, særlig i betraktning av at man nå får instituert dette kontrollutvalget.

Jeg er for mitt vedkommende kommet til at hensynet til rikets sikkerhetsinteresser faktisk gjør at man bør forebygge situasjoner hvor en klareringsnektelse kan bli gjort til gjenstand for diskusjon mellom den som er nektet sikkerhetsklarering, og klareringsmyndigheten. Det må til syvende og sist bli kontrollutvalget som man skal forlate seg på.

Forholdet er, som hr. Guttorm Hansen meget riktig pekte på, at man her står overfor hensynet også til andre personer. Når man nekter klarering, er det selvfølgelig på grunnlag av faktiske opplysninger som kommer inn, og på grunnlag av et skjønn over hvilken konklusjon man skal trekke av de faktisk foreliggende opplysninger. Da melder også spørsmålet seg om hvem som har gitt disse opplysningene, på hvilken måte de er innhentet, og hvor sikre opplysningene er. Alt dette har kontrollutvalget muligheter for å gjøre seg kjent med. Jeg er blitt mer og mer sikker på det jeg her sier, etter å ha virket et års tid i den stillingen jeg nå har. Forholdet har bl.a. dukket opp i forbindelse med enkelte klager som jeg personlig har fått, og som jeg har funnet grunn til å ta opp. Det har vært tale om klareringsnektelser på et forholdsvis lavt plan i det militære, hvor jeg da har bedt om

å få innhentet opplysninger om på hvilket grunnlag nektelsene er skjedd. Men jeg vil også si at skulle man der gå til den som er nektet klarering, og si at vi har fått [157] opplysninger om det og det av den og den, så åpner vi faktisk slusene for en rad av injuriersaker og diskusjoner på offentlig plan.

Jeg er selvfølgelig helt enig med hr. Garbo i at det er vesentlig her å ivareta rettssikkerhetsinteressene. Men det er også vesentlig at vi av hensyn til rikets sikkerhet bygger opp en sikkerhetstjeneste som er så god som mulig. Jeg vil gjenta at jeg tror det da i første rekke må bli kontrollutvalget man her må forlate seg på.

Kåre Willoch: Etter de to siste innlegg kan jeg skjære sterkt ned på mitt. Jeg vil bare tillate meg å si, i anledning av hr. Garbos siste betraktning, at jeg reagerer mot den form for argumentasjon at «utvalget vet jo dette best, så da får vi akseptere dets forslag som brukbart.» Vi har nå en gang instituert et system med en etterfølgende inngående behandling gjennom flere instanser for å sikre oss at det her ikke slipper igjennom noe som kan være uheldig. Og når det så er ført en tungtveiende argumentasjon for at utvalget på dette punkt kanskje har gått litt for langt, kan ikke det imøtegås med at «utvalget har sagt det, og det vet dette best.»

Ellers var det bare det lille spørsmål jeg satt med, om det skulle være slik at alle som søker en slik stilling som krever sikkerhetsklarering, skal ha krav på å få fremlagt en slik sikkerhetsklarering. Dette er ikke noe viktig punkt, men det kunne jo være folk som kunne ha interesse av å få efterforsket hva sikkerhetspolitiet egentlig vet om dem, dersom de skulle ha krav på å få vite dette bare ved å legge inn en søknad på et eller annet. Jeg er ikke riktig klar over hvorledes dette vil stille seg i praksis, men det kan være et moment også her.

John Austrheim: Eg kan seie meg einig med hr. Willoch i at utvalet si innstilling må vere gjenstand for vurdering og sågar kritikk på same vis som andre innstillingar. Det skulle berre mangle! Men eg vonar at ein samtidig vil forstå at når ein som medlem av utvalet har vore med på å gje fråsegner og innstilling, så forpliktar det. Eg vil ta opp att mitt spørsmål til formannen om det kan ordnast på den måten som eg har nemnt tidlegare.

Formannen: Jeg vil da høre om vi kunne ta behandlingen av dette avsnittet i et møte i morgen kl. 9. Vi skulle kunne greie å gjøre oss ferdig i løpet av en halv times tid.

[157] **Kåre Willoch:** Jeg har for så vidt ikke noe å bemerke til det. Jeg må selv melde forfall til et eventuelt møte i morgen – det er ikke lett å kunne møte på kort varsel – men for mitt vedkommende er det helt all right, hvis man holder seg innenfor rammen av det som nå foreligger. Jeg ber imidlertid om forståelse for at jeg, hvis det kommer inn nye momenter eller synspunkter som avviker fra det som her er lansert som komiteens hovedsynspunkt, gjerne vil være med på sluttbehandlingen.

Formannen: Skal vi da si det slik at vi er enige om her og nå å godta innstillingen med det unntak at når det gjelder det som er behandlet til slutt på s. 8–9, vil hr. Austrheim og de som er enig med ham, legge fram et utkast, som vi så får behandle og se om vi kan finne fram til en felles formulering, eller om vi i tilfelle får to uttalelser, og at dette behandles i et møte i morgen kl. 9?

Karl J. Brommeland. Jeg må også melde forfall til i morgen. Jeg vet ikke om hr. Korvald kan møte. Men kan ikke et eventuelt forslag gjøres klart i formiddag, så vi kan se på det i dag?

Kåre Willoch: Jeg vil nødig lage vanskeligheter, men kunne vi ikke utskyte behandlingen av dette til neste uke? Jeg vet ikke hvor meget det haster med denne sak, men jeg er litt engstelig for slike omformede formuleringer, for da vil man kunne bli trukket med på noe som man slett ikke hadde lyst til å være med på.

Formannen: Når jeg spurte om man kunne ta et møte på dette i morgen, var det bl.a. fordi saksordføreren har gitt beskjed om at han har en nokså vanskelig timeplan.

Paul Thyness: Den er redselsfull. Onsdag til uken vil imidlertid kunne passe.

Formannen: Da bestemmer vi oss for å holde et møte førstkommende onsdag kl. 9. Det er ønskelig at vi da får oss forelagt formuleringen et par dager på forhånd.

Møtet hevet kl. 11.25.